ISSN 1857-3517

IMPACTUL FACTORILOR DE MEDIU ASUPRA SĂNĂTĂȚII POPULAȚIEI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Aurelia CRIVOI, Cristina RACU
Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „C. Stere”

Calitatea factorilor de mediu în Republica Moldova joacă un rol important în determinarea sănătății populației. Sănătatea mediului se referă la acele aspecte ale sănătății umane care includ calitatea vieții, determinată de factorii fizici, biologici, socioeconomici şi psihosociali din mediul ambiant. Integrarea cerințelor de protecție a mediului în procesele de reforme economice, în scopul dezvoltării durabile a țării, va contribui la îmbunătățirea calității resurselor acvatice, de sol, aerului atmosferic, ceea ce va conduce la crearea unor condiții mai bune, mai favorabile pentru viață şi sănătate.

Quality of the environment in Republic of Moldova plays an important role in determining the health of the population. Enveronmental health refers to those aspects of human health that include quality of life due to physical , biological, socioeconomic and psychosocial factors from environment . Integration of protection requirements of the environment in the process of economic reforms in the country for sustainable development will help improve the quality of water resources, soil, air pollution which will create better conditions more favorable for life and health.

Afectarea mediului natural are repercusiuni grave asupra calității vieții, manifestându-se, mai ales prin poluarea apelor, a solului şi a atmosferei. Natura înregistrează toate faptele nesăbuite, agresiunile făcute de om, conştient sau inconştient, le stochează în memorie până la un moment dat, toate faptele negative se întorc asupra omului. În fiecare colț al lumii, oamenii taie păduri, extrag minerale şi surse de energie, erodând solul de la suprafață, poluând aerul şi apa, creând deşeuri primejdioase şi producând o ruptură a zonelor naturale într-un ritm fără precedent în istoria vieții pe pământ, fiind imposibil să se scape de consecințele degradării serioase a mediului: dispariția speciilor, extinderea deşertului, contaminarea cu pesticide, creşterea problemelor de sănătate, foametea, sărăcia şi chiar pierderea de vieți umane [10]. Omul este principalul distrugător al mediului ambiant, este principalul distrugător al său începând de la sol şi terminând cu ultimul strat atmosferic.

Mediul conține factori care au o acțiune favorabilă asupra calității vieții, cunoscuți sub numele de factori sanogeni. Însă mediul conține şi factori care au o acțiune nefavorabilă asupra vieții, determinând înrăutățirea sau pierderea acesteia, denumiți factori patogeni. Acțiunea mediului poluant asupra organismului este foarte variată şi complexă. Ea poate merge de la simple incomodități în activitatea omului, până la perturbări puternice ale stării de sănătate. De aici rezultă că sănătatea fiecărui om este influențată de sănătatea mediului: fiecare om afectează mediul în care trăieşte.

În aspect biologic şi medical, riscul, este, de asemenea, considerat ca o realitate intersectorială, care include aspectele sociale, economice, ecologice, genetice şi pentru estimarea căreia sunt folosite diferite metode epidemiologice, clinice, morfologice, toxicologice, biochimice, statistice, matematice etc. Acestea şi alte metode sunt folosite atât la etapa experimentală, cât şi la cea epidemiologică. Din punct de vedere medico-biologic, *riscul reprezintă posibilitatea unor afecțiuni, boli* sau *decese în circumstanțe speciale.*

Riscul este o noțiune cu multe aspecte şi aprecierea lui este pe cât de importantă, pe atât de complicată. Acest termen este folosit pe larg pentru analiza rezultatelor experimentale şi stării de sănătate a diferitelor colective.

Scopul constă în studiul impactului factorilor de mediu asupra sănătății populației, precum şi a proceselor care conduc la degradarea componentelor mediului ambiant şi influența acestora asupra sănătății umane.

Factorii mediului ambiant, deopotrivă cu condițiile de trai, comportamentul uman şi serviciile de sănătate joacă un rol important în promovarea şi conservarea sănătății. Calitatea mediului, raportul dintre om şi mediul său natural şi social influențează sănătatea lumii contemporane cu riscuri multiple şi variate. Un mediu ambiant sănătos este principiul de bază al Declarației de la Rio de Janeiro privind Mediul şi Dezvoltarea care stipulează că „*Ființele umane se află în centrul preocupărilor dezvoltării durabile. Lor trebuie să li se asigure o viață sănătoasă şi productivă în armonie cu natura*”.

Aceasta accentuează importanţa interrelaţiilor între pilonul social, economic şi ambiental al dezvoltării durabile, tot ei servind ca suport al sănătăţii. Sănătatea este atât indicatorul, cât şi resursa dezvoltării durabile. Cu toate acestea, omenirea, deşi declară necesitatea unei existenţe a omului în armonie cu natura, încă nu a reuşit aceasta nicăieri [9]. Existând, omul consumă resurse naturale, modifică unii parametri ai mediului ambiant şi elimină reziduuri sau deşeuri – produse ale activităţii sale, care din punctul de vedere al necesităţilor umane nu mai prezintă valoare. Intensitatea manifestării acestor procese în plan local, regional şi global, atitudinea comunităţii faţă de aceste procese stau la baza sănătăţii mediului ambiant.

Sănătatea mediului se referă la acele aspecte ale sănătăţii umane care includ calitatea vieţii determinată de factorii fizici, biologici, socioeconomici şi psihosociali din mediul ambiant. Majoritatea cauzelor bolilor, leziunilor şi deceselor populaţiei din ţările dezvoltate se situează în afara sectorului sănătăţii. Aceste cauze includ un spectru larg de factori, începând cu cei sociali (sanitaţia inadecvată, apa potabilă necalitativă, canalizarea şi salubrizarea insuficientă, gospodărirea nechibzuită) şi terminând cu factorii comportamentali, precum igiena personală, comportamentul sexual, consumul de alcool, tabacismul etc.

Factorii mediului ambiant sunt foarte numeroşi. Ei pot fi împărţiţi în factori sanogeni care contribuie la promovarea sănătăţii, nesemnificativi pentru sănătatea omului, când cea din urmă nu este nici afectată, dar nici fortificată şi patogeni cu impact potenţial şi real pentru sănătate. Când un sistem ecologic este în stare de echilibru, prevalează starea de sănătate a populaţiei. Când sistemul este dezechilibrat – apar tulburări în funcţiile fiziologice ale organismului, care după un anumit timp şi în anumite circumstanţe conduc la starea morbidă.

Caracteristica factorilor mediului ambiant. În prezent nu există o clasificare a factorilor mediului ambiant. Multiplicitatea lor exprimată, varietatea extinsă în dependenţă de origine şi diverse caracteristici nu permit de a-i sistematiza într-un mod succint. Se poate menţiona că un număr mare de factori sunt de origine socioeconomică (accesul la apă potabilă de bună calitate, produse alimentare variate şi inofensive, habitat salubru, transport obştesc etc.), altele de origine biologică (macro- şi microorganisme şi produsele activităţii lor vitale), chimică (compuşi chimici neorganici şi organici), fizică (iradieri ionizante şi neionizante).

Societatea umană, ca organism viu se dezvoltă şi permanent se perfecţionează şi prin aceasta intervine continuu în elementele naturii. Ca rezultat, [2, 4], se modifică atât numărul factorilor cu impact asupra sănătăţii, cât şi intensitatea lor, durata de acţiune, răspunsul organismului uman etc., ceea ce impune necesitatea unei monitorizări permanente.

Starea mediului înconjurător la etapa actuală şi sănătatea populaţiei în Republica Moldova. Din punctul de vedere al impactului tehnogen, în urma activităţii umane, solul este cel mai afectat în comparaţie cu alte componente ale naturii. El are acţiune complexă asupra sănătăţii umane. Încărcătura pronunţată a solului la suprafaţă cu materii organice şi poluanţi neorganici rezultă prin poluarea aerului atmosferic, apelor de suprafaţă şi subterane, aerului atmosferic, produselor alimentare şi, în consecinţă, incidenţă sporită de boli infecţioase, prevalenţă înaltă a stărilor morbide cronice, decese premature [5]. Cunoaşterea legităţilor influenţei acestor factori asupra sănătăţii joacă un rol-cheie în sănătatea publică.

Din punctul de vedere al eventualului impact asupra sănătăţii umane, rolul principal îl joacă partea superficială a scoarţei pământului cu care omul vine permanent în contact şi în care au loc numeroase procese chimice şi biologice. Ca factor de mediu, solul interacţionează continuu cu toate elementele mediului ambiant – apa, aerul, alimentele care, la rândul său, îşi exercită acţiunea lor complexă asupra sănătăţii omului [1]. Din acest punct de vedere, cea mai mare atenţie necesită solul din localităţi, în special din următoarele zone: locurile de joacă pentru copii; teritoriile plajelor şi din jurul bazinelor folosite in scopuri sportive; locurile de recreere şi de odihnă; spaţiile de joacă şi activităţile din unităţile de preşcolari şi şcolari; terenurile de sport; terenurile din jurul surselor de apă protejate sau neprotejate; terenurile în care omul vine în contact cu solul în procesul muncii (sere, ciupercării etc.).

Sistemul de salubrizare a centrelor populate este unul din cele mai importante operaţii comunale. Prin metode de neutralizare, reziduurile solide trebuie transformate în substanţe inofensive din punct de vedere epidemiologico-sanitar [9, 8].

Metodele de neutralizare a reziduurilor nocive trebuie să corespundă următoarelor cerinţe: evitarea contaminării cu agenţi chimici şi biologici a factorilor de mediu; evitarea dezvoltării insectelor şi rozătoarelor; asigurarea inofensivităţii după epurare; efectuarea neutralizării prin metode rapide; valorificarea reziduurilor rămase după neutralizare.

ISSN 1857-3517

Actualmente, cea mai accesibilă şi cea mai răspândită metodă de inactivare a deşeurilor solide, inclusiv şi în ţara noastră, este acoperirea lor cu un strat de sol.

Calitatea solului în Republica Moldova şi impactul asupra sănătăţii. Conform datelor Raportului Naţional „Sănătatea copiilor în relaţie cu mediul" (20 mai 2012), în 2011 în Republica Moldova erau 1.027.676 deţinători care dispun de teren echivalent cu o suprafaţă de 1.535.900 ha. Suprafaţa medie a unei cote de teren pe republică constituie 1,49 ha. Nota medie de bonitate a terenurilor agricole constituie actualmente 64 de puncte. Pe parcursul ultimilor 30 de ani, nota medie de bonitate a scăzut cu 4-6 puncte, iar în raioanele Călăraşi, Ungheni, Nisporeni – cu 10 puncte. Structura învelişului de sol este: cernoziom – cca 70%, soluri de pădure 10%, aluviale 4%.

Asanarea şi protejarea sanitară a solului. Pe baza indicatorilor de poluare, în cazul solurilor poluate, se pot lua o serie de măsuri de depoluare sau de salubrizare, cunoscute sub numele de asanarea solului. Asanarea solului reprezintă ansamblul de măsuri necesare pentru readucerea solului poluat în condiţii igienice.

Colectarea deşeurilor menajere solide poate fi efectuată prin intermediul conductelor de gunoi sau containerelor şi pubelelor de gunoi (de apartament, curte, stradă). Pentru colectarea gunoiului pe terenuri special amenajate se plasează containere cu volum de 750 l, containere-cărucioare cu volumul de 300 l, pubele cu capacitatea de 60 sau 100 l pentru colectarea resturilor alimentare se folosesc containere cu volumul de 550 l, sau pubele de 20 şi 60 l.

Neutralizarea deşeurilor menajere solide poate fi efectuată prin mai multe metode, din care cele mai folosite sunt: depozitarea controlată pe soluri anumite destinate, compostarea şi incinerarea lor, metodă care devine din ce în ce mai utilizată. În condiţiile Republicii Moldova, metoda cea mai adecvată de neutralizare a deşeurilor menajere solide în localităţile rurale este compostarea. Compostarea este una din metodele biotermice de neutralizare a deşeurilor solide.

Poluarea surselor de apă şi impactul asupra sănătăţii. Alături de aer, apa reprezintă factorul de mediu absolut indispensabil vieţii. Apa este principalul aliment de bază pentru vieţuitoare. În prezenţa apei, se desfăşoară toate procesele vitale. Apa reprezintă o componentă esenţială a materiei vii, indiferent de gradul de organizare. Organismul uman întrebuinţează cantităţi considerabile de apă care prin componentele sale chimice intervine în procesul de metabolism realizând schimbul de substanţe dintre organism şi mediu. Volumul mare de apă, necesar activităţii vitale a organismului uman [3], necesităţilor de gospodărire explică influenţa pe care o poate exercita asupra acestuia o apă poluată.

Importanţa fiziologică a apei. Apa este un factor indispensabil organismului uman. Încă din cele mai vechi timpuri colectivităţile umane s-au dezvoltat de-a lungul râurilor sau pe malul mărilor. Din datele OMS cantitatea minimă de apă necesară organismului uman este de 5 l pe 24 de ore din care cca 1,5-2,0 l o reprezintă apa consumată ca atare. Necesarul fiziologic de apă al unui om adult de greutate normală şi în condiţii de mediu şi activitate obişnuită se consideră a fi de 2,5-3,0 l; acest necesar este acoperit, în afara consumului de apă menţionat mai sus, de apa care intră în constituţia diverselor alimente (900-1000 ml) şi apa care rezultă din metabolizarea acestora. Nevoia de apă a organismului creşte însă în condiţiile unui mediu ambiant cald sau a unei activităţi fizice intense, putând atinge 3-5 l pe zi sau chiar mai mult. Necesarul zilnic de apă este dependent şi de natura regimului alimentar. Un regim bogat în glucide şi lipide impune un necesar ridicat de apă, comparativ cu un regim bogat în proteine. Aportul endogen de apă este prezentat de procesele de metabolizare ale principiilor nutritive din care rezultă o cantitate de 300-350 ml apă zilnic.

Importanţa apei pentru activitatea umană. Omul utilizează apa nu numai pentru satisfacerea necesităţilor sale fiziologice, ci şi pentru:

• *igiena individuală* – un individ consumă zilnic circa 50-60 l de apă pentru igiena individuală şi această cantitate este determinată de gradul de civilizaţie al individului, dar şi de gradul de dotare al locuinţelor cu instalaţii de apă rece şi caldă;

• *scopuri menajere* – într-o cantitate de 10-15 l/zi/individ. OMS consideră ca optimă, pentru necesităţile directe ale populaţiei o cantitate de 100 l/24 ore/individ;

• *necesităţi economico-industriale* – apa participă efectiv în procesele de producţie şi cantitatea folosită în acest scop depinde de natura procesului tehnologic;

• *nevoi decorative* – fântâni arteziene, lacuri artificiale şi pentru menţinerea salubrităţii centrelor populate;

• *agricultură* – fiind utilizată pentru irigaţii, zootehnie, amenajări piscicole etc.

Poluarea aerului atmosferic şi impactul asupra sănătăţii. Alături de apă, aerul reprezintă factorul de mediu absolut indispensabil vieţii. Organismul uman vehiculează o mare cantitate de aer care prin componentele sale chimice intervine în procesul respiraţiei realizând schimbul de gaze dintre organism şi mediu. Volumul mare de aer necesar activităţii vitale a organismului uman explică influenţa pe care o poate exercita asupra acestuia, o atmosferă poluată. Poluanţii inhalaţi cu aerul îşi manifestă proprietăţile toxice fără întârziere şi fără excepţie. De aceea evaluarea calităţii aerului atmosferic are însemnătate mare în procesul de estimare a impactului asupra sănătăţii şi de elaborare a măsurilor de ocrotire a sănătăţii populaţiei.

Aerul atmosferic. Aerul cu care respirăm este un amestec de gaze ce alcătuiesc atmosfera. Volumul principal al aerului atmosferic reprezintă un amestec fizic. Datorită acestui fapt, în cazul unui conţinut procentual practic constant de părţi componente ale aerului la diferite înălţimi, în urma modificării densităţii atmosferei [3], se schimbă concentraţiile şi presiunea lor parţială. Elementele de bază ale aerului atmosferic sunt oxigenul şi azotul.

Oxigenul este cea mai importantă parte a aerului atmosferic (aproximativ 21%). Fără oxigen nu poate exista viaţa pe pământ. Este consumat de om şi animale în procesul respiraţiei, pentru asigurarea proceselor de ardere şi oxidare. Odată cu consumul au loc şi procesele de reducere a oxigenului datorită eliminării lui de către părţile verzi ale plantelor. De aceea, conţinutul oxigenului în aerul atmosferic practic nu se schimbă. Pentru organism este importantă presiunea parţială a oxigenului, şi nu conţinutul lui absolut, deoarece schimbul oxigenului cu bioxidul de carbon în alveole se produce datorită diferenţei presiunii parţiale a acestor componente. Variaţii ale concentraţiei de oxigen din aerul atmosferic, în sensul scăderii sau creşterii, se pot întâlni numai în situaţii particulare. Oxigenul atmosferic poate scădea în încăperi aglomerate, cu aer viciat (18-19%), fântâni (16%), mine adânci (13%) sau în urma exploziilor (5%). În condiţiile obişnuite, presiunea parţială a oxigenului în atmosferă scade odată cu creşterea altitudinii.

Poluarea aerului. Eforturile de îmbunătăţire a standardelor de viaţă a oamenilor, prin controlul naturii şi dezvoltarea noilor produse, a cauzat poluarea, sau contaminarea mediului înconjurător. O mare parte din aerul, pământul, apa lumii sunt acum parţial otrăvite de deşeurile chimice. Unele teritorii au devenit nepopulabile [7]. Aceste poluări au expus oamenii din toată lumea la noile riscuri cauzate de diverse boli. Multe specii de animale şi plante sunt pe cale de dispariţie sau deja au dispărut. Ca urmare a acestei situaţii, guvernele au adoptat un şir de legi pentru protecţia mediului de poluare. Să „privim" acum cu atenţie la poluarea aerului. Uzinele şi transporturile depind de o cantitate enormă de energie şi milioane de tone de cărbune şi petrol sunt consumate anual în lume. Atunci când aceşti combustibili sunt arşi, ei degajă fum şi alte produse, mai puţin vizibile în atmosferă [6]. Deşi vântul şi ploile îndepărtează ocazional fumul produs de uzine şi automobile, efectul cumulativ al poluării aerului prezintă un pericol grav pentru oameni şi mediu.

Ploile acide. Se ştie că la arderea anumitor combustibili, precum cărbunele, benzina sau petrolul, în aer se elimină oxizi de sulf, carbon şi azot. Aceşti oxizi, combinându-se cu umezeala aerului, formează acizi sulfurici, carbonici şi azotici. În timpul precipitaţiilor, aceşti acizi cad sub forma unor ploi acide. Ploile acide au un efect dezastruos asupra majorităţii formelor de viaţă, inclusiv a celei umane. Pot fi uşor observate efectele acestora asupra stării ecologice a apei lacurilor, râurilor, mărilor şi asupra vegetaţiei. În mod firesc, aciditatea din apă distruge orice formă de viaţă. La începutul anilor 1990, zeci de mii de lacuri au fost distruse de ploile acide. Norvegia, Suedia şi Canada au suferit cel mai mult de pe urma acestora [10].

Estimarea sanitaro-igienică a aerului atmosferic în RM. Calitatea aerului bazinului aerian al Republicii Moldova este periclitată de factorii interni şi externi de poluare, concentraţia de fond fiind determinată de transferul transfrontalier de noxe. Poluarea spaţiului aerian de la surse fixe şi mobile în republică nu este egală pentru întreg teritoriul. Poluarea spaţiului aerian este mai ridicată în oraşe şi centrele rurale, pe teritoriul cărora sunt amplasate întreprinderi industriale, obiecte termoenergetice şi termice şi există un trafic intens al transportului auto. Pentru aceste localităţi problema calităţii aerului este una prioritară.

Habitatul uman şi globalizarea – probleme prioritare pentru sănătatea publică

Mediul habitual – este un sistem complex, multidimensional, conexiunile componentelor structurale ale căruia asigură unitatea sa funcţională. Rezultatul interacţiunii mediului extern şi cel intern este influenţa

ISSN 1857-3517

sistemică a factorilor fizico-chimici prezenți în mediul ambiant asupra omului după algoritmul: *„mediul ambiant – clădire – mediul interior – om”.*

Factorii de habitat au un rol deosebit în evoluția umană, întrucât ei acționează pe lungi perioade de timp – adesea pe toată durata vieții, având consecințe asupra echilibrului fizic şi psihic uman. Din aceste considerente, la baza habitatului uman trebuie să stea norme sanitaro-igienice şi fiecare cetățean trebuie să le cunoască şi să le respecte.

În cadrul raportului dintre organismul uman şi mediul său înconjurător, alcătuit din mediul natural, un rol deosebit de important revine mediului artificial, creat şi dezvoltat de om. În totalitatea sa mediul construit de om formează ceea ce numim habitat uman. De-a lungul timpului, acesta a îmbrăcat amprenta epocii respective sau a corespuns treptei de dezvoltare economică şi socială a societății umane [7]. Sunt caracteristice astfel formele de organizare, inclusiv cele de igienă, pentru cetatea antică, oraşul medieval sau metropola de astăzi.

Problemele de igienă a habitatului uman sunt complexe. Ele sunt inserate în programele generale de urbanism şi pot fi rezolvate numai cu aportul specialiştilor de diverse profiluri (arhitecți, constructori, medici igienişti, economişti etc.). În programele de habitat, trebuie aplicate toate principiile generale ale igienei publice. Pentru asigurarea bazelor raționale de construcție şi dezvoltarea colectivităților, sunt necesare estimări prelungite urbanistice privind factorii naturali, economico-sociali şi populaționali ai zonei destinate acestui scop.

Factorii naturali – cuprind relieful, caracteristicile solului, sursele de apă, clima, vegetația, izvoarele termale etc. În funcție de aceştia, se vor asigura factorii naturali de sanogeneză, mai ales în zonele locuințelor, alimentarea cu apă a colectivităților şi se vor face amenajările administrativ-economice pe care acestea le permit cel mai bine.

Factorii social-economici – sunt constituiți din bogățiile solului, subsolului, existența sau posibilitatea creării căilor de acces către alte localități, posibilitățile de amplasare a unor baze sportive, profilul dominant de producție etc. Ei contribuie la creşterea nivelului economic de viață al locuitorilor.

Factorii populaționali – privesc densitatea populației, structura pe grupe de vârstă, sex, profesie etc., dinamica populației (natalitate, mortalitate, excedent), starea de sănătate (profiluri de morbiditate, prevalențe etc.). Studiile populaționale vor face prognoze evolutive pe următorii cca 50 de ani.

Problema locativă este una dintre cele mai stringente probleme ale civilizației. Ea este una din premisele tridimensionale ale materialității care asigură nu numai condițiile normale de existență a omului, dar şi participarea lui activă în viața de producere, cultură şi comunitară. Asigurarea condițiilor optime ale mediului interior al locuinței este imposibilă fără respectarea exigențelor igienice, care prevăd un complex de măsuri arhitectural-urbanistice şi mijloace tehnice de neutralizare a factorilor negativi şi de potențare a celor sanogeni [8]. Un rol important în această ordine de idei aparține aprobării planurilor de urbanism (plan general de dezvoltare a centrelor populate), care prevede zonarea funcțională a teritoriului unui centru populat.

Igiena locuinței. Progresul social şi ridicarea nivelului de viață s-au asociat cu o enormă creştere a exigențelor privind locuința. În prezent, nu este suficient să se considere numai că ea oferă adăpost contra intemperiilor, ci trebuie să se țină cont de toate rolurile pe care le îndeplineşte: păstrarea stării de sănătate şi protejarea împotriva îmbolnăvirilor; asigurarea desfăşurării vieții de familie şi creştere a copiilor; favorizarea repausurilor şi activităților creatoare; asigurarea confortului psihic şi mintal. Lumea, comunitatea mondială este într-un permanent proces de schimbare, dezvoltare. Cele mai importante schimbări se datoresc necesității de a face comerț, de a schimba experiența, de a avea profit etc. Schimbările respective au indus procesele de globalizare, ce a contribuit la apariția conceptului sănătății ecologice care, în ultimii ani, s-a lărgit considerabil.

Globalizarea nu este un proces caracteristic doar epocii noastre. În volum diferit ea a avut loc în toate vremurile. Ea se producea în epocile antice când se întreprindeau călătorii îndepărtate, când oamenii încercau să exploreze alte pământuri. Scopul lor a fost de a cuceri pământuri şi a subjuga oamenii, într-un mod sau altul prefăcându-i în sclavi. Acele vremuri pot fi considerate ca primă etapă a globalizării. Cel mai intens acest proces s-a produs în Europa. Imperialismul, însoțit de formarea imperiilor, a fost a doua etapă a globalizării. Prin activități diplomatice de orice gen, dar mai frecvent prin războaie au fost create cele mai extinse imperii.

Următoarea etapă a fost destrămarea imperiilor şi crearea statelor independente practic în toate continentele. Ultima etapă poate fi considerată cea din zilele noastre. Crearea corporaţiilor multinaţionale şi extinderea lor în toate pieţele sau ţările au ajuns la stadiul că în lume practic nu a rămas nici un loc în care să nu fi pătruns mărfurile şi serviciile din Vest, însoţite de consecinţele nefaste pentru populaţia locală.

Se deosebesc trei forme majore de globalizare care interacţionează: culturală sau comunicativă, ambientală şi economică.

Globalizarea culturală sau comunicativă se datoreşte performanţelor ştiinţifice din ultimele decenii, dezvoltării vertiginoase a industriei, a tehnologiilor de comunicare, a transporturilor etc. Comunicarea electronică a extins posibilităţile de comunicare între ţări, independent de distanţa care le desparte.

Globalizarea ambientală este determinată de transportul transfrontalier al deşeurilor radioactive, transportul transfrontalier de proporţie al poluanţilor persistenţi cu masele de aer atmosferic şi cursurile de apă, cât şi procesele extinderii impactului unor accidente locale asupra ţărilor vecine, unor regiuni sau chiar continentului respectiv şi globului pământesc. Ca exemplu poate servi faptul că poluanţii atmosferici sunt transportaţi la distanţe mari şi pot afecta sănătatea şi resursele naturale situate la mii de kilometri de la sursă. Unii poluanţi din Arctica, cum ar fi DDT, BPC şi metale grele (mercurul) îşi au originea de departe – din China, India, Guatemala. De asemenea, accidentul de la Cernobâl a avut impact asupra populaţiei din Belarus, Ţările Baltice şi alte părţi ale Europei, Caucazului etc. [9].

Globalizarea economică este determinată de activitatea orientată spre obţinerea beneficiilor. Obţinerea beneficiilor este urmărită atât de producătorii de proporţie, cat şi de fiecare individ în parte. Exemplu: în primul caz pot servi corporaţiile transnaţionale (Nestle, Coca-Cola, McDonalds ş.a.), care au cucerit toate pieţele internaţionale. În ce priveşte fiecare om în parte, trebuie să menţionăm că în plan global migrarea anuală atinge un miliard de indivizi.

Importanţa globalizării este semnificativă prin faptul că acest fenomen are impact pe toate laturile vieţii de astăzi: modifică natura interacţiunilor umane în numeroase sfere, în special în politică, economie, comerţ, viaţa culturală şi socială, mediul înconjurător şi tehnologii; modifică frontierele determinate de timp, spaţiu şi concepte, care separă oamenii în societate; creează corporaţii transnaţionale cu specializarea lor în producere; liberalizează comerţul internaţional; pune la dispoziţia omenirii succesele în informatică şi tehnologii de comunicare; asigură circulaţia liberă a mărfurilor şi capitalului; permite circulaţia tot mai liberă a oamenilor şi migraţia internaţională a forţei de muncă; sporeşte informatizarea globală; modifică obişnuinţele nutriţionale prin implementarea produselor alimentare noi şi a unui model modificat de consum.

Probleme importante pentru sănătatea publică. Evenimentele care au loc pe orice continent pot afecta starea sănătăţii persoanelor din alte părţi ale globului. Între regiunile lumii există relaţii de interacţiune şi dependenţă reciprocă. În condiţiile globalizării, pentru realizarea obiectivelor sanitare chiar şi locale, este nevoie de o abordare globală a problemelor sanitare. Bolile nu au luat niciodată în consideraţie frontierele. Greşelile comise în acest domeniu s-au soldat cu serioase consecinţe pentru omenire: infecţia HIV/SIDA nu a fost depistată destul de precoce şi potenţialul ei periculos a fost conştientizat doar atunci când această infecţie a atins nivelul unei pandemii [1].

Calitatea mediului ambiant şi modul de trai, care în mare măsură este condiţionat de mediu, au o influenţă pronunţată asupra sănătăţii populaţiei, determinând aproximativ 2/3 din totalitatea stărilor morbide. Realizarea măsurilor orientate spre eliminarea sau cel puţin reducerea riscurilor, reducerea intensităţii şi duratei lor este cea mai eficientă intervenţie preventivă, care se soldează cu ameliorarea indicilor sănătăţii. Comunitatea este preocupată permanent de problemele sănătăţii umane, deoarece starea bună a sănătăţii se consideră a fi unul din cele mai superioare valori ale omenirii. Morbiditatea cronică este nu altceva decât o povară grea pe umerii societăţii, manifestându-se prin daune economice. Dar sănătatea este şi un indicator important în dezvoltarea durabilă a fiecărei ţări. Declaraţia de Alma-Ata a stabilit că sănătatea este dreptul de bază al omului cât şi de elaborarea strategiilor respective, necesare pentru asigurarea acestui scop.

Cert este faptul că sănătatea şi boala constituie un proces fiziologic dinamic, inevitabil pentru fiecare individ. Din acest punct de vedere, reducerea riscurilor pentru sănătate, întâi de toate a riscurilor determinate de mediul ambiant şi de comportament, este principala măsură intervenţională care poate contribui la prevenirea multor stări patologice. Astfel se poate defini că sănătatea individuală în măsura decisivă este rezultatul interrelaţiilor organismului (cu particularităţile sale biologice) cu mediul înconjurător şi

ocupaţional şi factorii determinaţi de modul de trai şi comportamentul individual. Astfel, politica medico-sanitară naţională trebuie să fie orientată spre îmbunătăţirea sănătăţii şi calităţii vieţii individului. Asigurarea sănătăţii fiecărui individ în parte este calea eficientă de a ameliora indicii sănătăţii populaţiei în întregime. Aceasta corespunde conceptului *Noii Sănătăţi Publice,* care elucidează necesitatea eforturilor organizate ale societăţii pentru promovarea sănătăţii şi prevenirea bolilor.

Strategiile profilactice pot fi realizate prin: *medicina omului sănătos* (sanologia sau medicina sanogenetică) şi urmăreşte promovarea şi fortificarea sănătăţii omului sănătos, asigurarea unei dezvoltări biopsihosociale armonioase a omului, promovarea factorilor de sanogeneză prin mijloace fiziologice, specifice naturii, esenţei umane; *profilaxia primară,* care urmăreşte scopul de a evita iniţierea şi declanşarea procesului prepatologic şi patologic, include o activitate multisectorială, asistenţă medicală preventivă (imunizarea, excluderea factorilor nocivi din mediul înconjurător, locul de muncă, instruire şi educare, mod sănătos de trai etc.); *profilaxia secundară*, care corespunde medicinii clinice şi prevede depistarea timpurie a stărilor premorbide şi patologice şi tratamentul timpuriu pentru a evita complicaţiile, sechelele, recidivele, cronicizarea bolii, invaliditatea; *profilaxia terţiară*, care corespunde medicinii de recuperare şi urmăreşte evitarea urmărilor nefaste ale bolii deja declanşate prin măsurile de reabilitare biologică, familială, socială şi profesională ale bolnavului.

Concluzii

1. Omul pe parcursul vieţii consumă resurse naturale, modifică unii parametri ai mediului ambiant şi elimină reziduuri sau deşeuri – produse ale activităţii sale, care din punctul de vedere al necesităţilor umane nu mai prezintă valoare. Intensitatea manifestării acestor procese în plan local, regional şi global, atitudinea comunităţii faţă de aceste procese stau la baza sănătăţii mediului ambiant.

2. Sănătatea mediului se referă la acele aspecte ale sănătăţii umane care includ calitatea vieţii determinată de factorii fizici, biologici, socioeconomici şi psihosociali din mediul ambiant. Majoritatea cauzelor bolilor, leziunilor şi deceselor populaţiei din ţările dezvoltate se situează în afara sectorului sănătăţii. Aceste cauze includ un spectru larg de factori, începând cu cei sociali (apa potabilă necalitativă, canalizarea şi salubrizarea insuficientă, gospodărirea nechibzuită) şi terminând cu factori comportamentali, precum igiena personală, comportamentul sexual, consumul de alcool, tabacismul etc.

3. Calitatea factorilor de mediu, în Republica Moldova joacă un rol important în determinarea sănătăţii populaţiei, în special, a copiilor. Riscurile la care este supusă generaţia în creştere necesită eforturi comune din partea Ministerelor Sănătăţii şi Mediului, precum şi instituţiilor guvernamentale care au tangenţă la problema dată, autorităţilor publice locale, organizaţiilor neguvernamentale, agenţilor economici, populaţiei.

4. Implementarea documentelor de politici intersectoriale, integrarea cerinţelor de protecţie a mediului în procesele de reforme economice în politica sectorială, în scopul dezvoltării durabile a ţării, va contribui la îmbunătăţirea calităţii resurselor acvatice, resurselor de sol, aerului atmosferic, ceea ce va conduce, la rândul său, la crearea unor condiţii mai bune, mai favorabile pentru viaţă şi sănătate.

Referinţe:

1. Aşevschi V., Crivoi A., *Igiena mediului*, USPEE „C.Stere”, Chişinău, 2013. 232 p.
2. Brown R., *Probleme globale ale omenirii*, Ed. Tehnică, Bucureşti, 1996. 329 p.
3. Cameron D., Stain J., *Globalization, cultureandsociety*: *the state as place amidstshifting spaces,* Cannadian Public Policy, 2000, XXVI Supplement: S15-S34.
4. Crivoi A., *Ecologia umană*, CEP USM, Chişinău 2007. 405 p.
5. Ionaşcu I., *Îngrijirea vieţii umane – principiul fundamental în bioetică* // *Revista Romană de Bioetică*, 2005, nr. 3, Iaşi. 132 p.
6. Marcu A.,(sub redacţia), *Metode utilizate în monitorizarea stării de sănătate publică*, Ed. I.S.P., Bucureşti, 2002. 388 p.
7. Opopol N., Russu R., *Sănătatea mediului*, Univ. de Stat de Medicină şi Farmacie „Nicolae Testemiţanu”. Şcoala Management în Sănătate Publică, Ch.: Bons Offices, Chişinău, 2006. 108 p.
8. Răilean A., *Aspecte igienice referitor la aprovizionarea cu apă potabilă a populaţiei municipiului Chişinău* // *Medicina preventivă – strategie oportună a sistemului de sănătate, Chişinău,* 2005, p. 26-33.
9. Tulchinsky Th.H., Varavikova E.A., *Noua Sănătate Publică. Introducere în secolul XXI*, Ulysse, Academic Press, 2000 / Traducere P. Jalbă, Chişinău, 2003. 723 p.
10. Опополь Н., Коробов Р., *Эколого-гигиенический мониторинг: проблемы и решения*, Кишинев, 2001. 240 с.